DİL BİLGİSİ: HÂL VE GRAMER ÖZELLİKLERİ

القواعد: الحال

Hâl, yükleme sorulan "nasıl" sorusuna alınan cevap olup eylemin meydana geliş şeklini açıklayan ve cümlenin genellikle sonunda yer alan ögedir. Türkçede genellikle –erek, -arak, -iken, … halde, … olarak gibi ifade biçimleriyle karşılanan hâl, Arapçada da birkaç farklı yapı ile ifade edilir. Şimdi bu yapıları görelim:

1. **Belirsiz – mansûb bir isim halinde gelebilir**. Bu, hâlin en yaygın, en bilinen şeklidir. Buradaki mansûb isim, çoğunlukla ism-i fâil veya ism-i mefûl yapısında bir kelimedir. Örnekler:

عُدْتُ مِنَ المدرسةِ إلى البيتِ مَاشِياً. (Okuldan eve yürüyerek döndüm.)

حَادَثَتْ مَرْيَمُ صَدِيقَتَهَا بِالهَاتِفِ هَامِسَةً. (Meryem kız arkadaşıyla telefonda fısıldayarak konuştu.)

اِصْفَحْ عَمَّنْ أَتَاكَ مُعْتَذِراً. (Sana özür dileyerek geleni affet.)

يُشْرَبُ الشَّايُ سَاخِناً. (Çay sıcak içilir.)

عَمِلْتُ فِي تِلْكَ الْجَامِعَةِ أُسْتَاذاً زَائِراً. (Bu üniversitede misafir öğretim üyesi olarak çalıştım.)

﴿وَخُلِقَ الإِنْسَانُ ضَعِيفاً﴾ (İnsan zayıf olarak yaratılmıştır. *Nisâ Sûresi*, 28)

وَأَحْيَاناً يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلاً فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ.

(Melek bazen bana insan suretinde görünür, benimle konuşur; ben de onun ne dediğini anlarım. *Sahîh-i Buhari, Vahyin Başlangıcı Bölümü : Bâb* 2)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾

(Ey iman edenler, hep birlikte barışa (İslâm'a) girin. *Bakara Sûresi*, 208)

2. **Vâvu'l-hâliyye olarak bilinen *vâv* harfinden sonra bir isim cümlesi biçiminde gelebilir.** Bu durumda irâbı isim cümlesi hâlinde mahallen mansûb olur:

لاَ يَأْتِينَا إلاَّ وَبِيَدِهِ هَدِيَّةٌ.

(Elinde hediye olmadan bize gelmez./Hep elinde bir hediye ile bize gelir.)

مَنْ جَلَسَ وَهُوَ صَغِيرٌ حَيْثُ يُحِبُّ، جَلَسَ وَهُوَ كَبِيرٌ حَيْثُ يَكْرَهُ.

(Küçük iken dilediği yere oturan, büyükken istemediği yere oturur. *en-Nahvu'l-vâdıh*, III/99)

فَارَقْتُ إِخْوَانِي وَأَنَا مُنْقَبِضُ الصَّدْرِ.

(İçim daralmış bir halde arkadaşlarımdan ayrıldım.)

بَدَأَ يَتَحَدَّثُ عَنْ أَيَّامِ طُفُولَتِهِ وَعَيْنَاهُ تَدْمَعَانِ.

(Gözleri yaşlı bir şekilde çocukluk günlerinden söz etmeye başladı.)

﴿اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ﴾

(İnsanların hesaba çekilecekleri gün yaklaştığı halde, onlar gaflet içinde yüz çevirmiş haldeler. *Enbiya Sûresi*,1)

لاَ تَحْكُمْ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَأَنْتَ غَضْبَانُ.

(Kızgın bir haldeyken iki kişi arasında hüküm verme! *Sahîh-i Müslim*, *Akdiye (Hükümler) Bölümü :* 16)

3. **Fiil cümlesi biçiminde gelebilir.** İrâbı bu durumda da fiil cümlesi olarak mahallen mansûbdur.

Fiil cümlesiyle durumu açıklanan isimler cümlede fâil konumunda olabilir. Aşağıdaki örnekleri inceleyiniz:

خَرَجَ الطَّالِبُ يَبْتَسِمُ.

(Öğrenci gülümseyerek çıktı.)

رَجَعوا مِنَ الرِّحْلَة يَنامُونَ.

(Geziden uyuyarak döndüler.)

دَخَلَ العُمَّالُ يَشْتَكونَ مِنْ قِلَّةِ زِيادةِ رواتِبِهم.

(İşçiler maaşlarındaki artışın azlığından şikâyet ederek girdiler.)

يَقْضي الطِّفلُ يومَه في الحضانة يَلْعَبُ ويَلْهو.

(Çocuk kreşte gününü oynayarak ve eğlenerek geçiriyor.)

dikkat

Belirli (marife) isimlerden sonra gelen cümleler hâl, belirsiz (nekira) isimlerden sonra gelen cümleler sıfat cümlesi olur.

1. خَرَجَ الطالِبُ يبتَسِمُ. (Öğrenci gülümseyerek çıktı.)
2. خَرَجَ طالِبٌ يبتَسِمُ. (Gülümseyen bir öğrenci çıktı.)

1. cümlede (يبتَسِمُ) fiil cümlesi hâl, 2. cümlede (يبتَسِمُ) fiil cümlesi sıfat olduğuna dikkat ediniz.

Fiil cümlesiyle durumu açıklanan isimler cümlede mef'ûl konumunda da olabilir. Bir başka ifadeyle hâl, gördü, buldu, duydu vb. gibi fiillerin belirli kullanılan mef'ûllerinden sonra, mef'ûlü ne halde gördüğünü, bulduğunu, duyduğunu vs açıklayan bir fiil cümlesi biçiminde gelebilir. Aşağıdaki örnekleri inceleyiniz:

رَأَيْتُ الطَّالِبَ يَقْضِي وَقْتَهُ عَبَثاً. (Öğrenciyi vaktini boşa geçirirken gördüm.)

سَمِعْتُ صَدِيقِي يَغْتَابُ بَعْضَ جِيرَانِهِ. (Arkadaşımı, bazı komşularını çekiştirirken duydum.)

وَجَدْتُ أَهَالِيَ هذا الْبَلَدِ يَعْمَلُونَ كَثِيراً. (Bu beldenin halkını, çok çalışır halde buldum.)

اِسْتَمَعْتُ إِلَى حَسَنٍ يُرَتِّلُ الْقُرْآنَ. (Hasan'ı Kur'ân okurken dinledim.)

فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ أَشْرَقَ وَجْهُهُ.

(Peygamberi, yüzü parlamış halde gördüm. *Sahîh-i Buhari, Megâzî Bölümü* : 4)

قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ ...

(Âişe (radiyallahu anhâ) dedi ki: Çok soğuk bir günde O'nu [Peygamberi] kendisine vahiy inerken gördüm. *Sahîh-i Buhari, Vahyin Başlangıcı Bölümü: Bâb* 2)

Aşağıdaki örneklerde fiil cümlesi şeklinde gelen hâl ögesinin isim cümlesine çevrildiğinde isim cümlesinin başına bir vâv ile durumu açıklanan isme (fâil ya da mef'ûl) dönen bir zamir eklendiğine dikkat ediniz.

Hâl isim cümlesi olduğunda	Hâl fiil cümlesi olduğunda
خَرَجَ الطَّالِبُ وهُو يَبْتَسِمُ.	خَرَجَ الطَّالِبُ يَبْتَسِمُ.
دَخَلَ العُمَّالُ وهُم يَشْتكون مِنْ قِلَّةِ زيادةِ رواتِبِهم.	دَخَلَ العُمَّالُ يَشْتكون مِنْ قِلَّةِ زيادةِ رواتِبِهم.
يَقْضي الطِّفلُ يومَه في الحضانةِ وهُو يَلْعَبُ ويَلْهو.	يَقْضي الطِّفلُ يومَه في الحضانةِ يَلْعَبُ ويَلْهو.
رَأَيْتُ الطَّالِبَ وهُو يَقْضِي وَقْتَهُ عَبَثاً.	رَأَيْتُ الطَّالِبَ يَقْضِي وَقْتَهُ عَبَثاً.
وَجَدْتُ أَهَالِيَ هذا الْبَلَدِ وهُم يَعْمَلُون كَثِيراً.	وَجَدْتُ أَهَالِيَ هذا الْبَلَدِ يَعْمَلُون كَثِيراً.
اِسْتَمَعْتُ إِلَى حَسَنٍ وهُو يُرَتِّلُ الْقُرْآنَ.	اِسْتَمَعْتُ إِلَى حَسَنٍ يُرَتِّلُ الْقُرْآنَ.

Aşağıdaki tabloda hâl çeşitleri arasındaki farklara dikkat ediniz:

	Hâl	Mef'ûl	Fiil-Fâil
Belirsiz ve mansûb bir isim şeklinde hâl	نائِمين.	الطُّلّابَ	رَأيْتُ
Fiil cümlesi şeklinde hâl	يَنامُون.	الطُّلّابَ	رَأيْتُ
İsim cümlesi şeklinde hâl (haberi fiil cümlesi)	وهُمْ يَنامُونَ.	الطُّلّابَ	رَأيْتُ
İsim cümlesi şeklinde hâl (haberi mufred)	وهُمْ نائِمُونَ.	الطُّلّابَ	رَأيْتُ

dikkat

Cümledeki hâl ögesi fiil cümlesi şeklinde gelmiş ve fiili de olumlu mâzî fiil ise çoğunlukla başında bir وقد bulunur.

عادَ أخي الكبيرُ من ألمانيا وقَدْ حَصَلَ على شَهادَةٍ جامِعِيَّة.

(Ağabeyim Almanya'dan üniversite diploması almış olarak döndü.)

غادَرَ الوزيرُ قاعةَ الاِجْتماعِ وقَدْ ملَّ مِن كَثرةِ التَّساؤلات.

(Bakan soruların çokluğundan bunalmış halde toplantı salonundan ayrıldı.)

أجابَت المرْأةُ وقدْ احْمَرَّ وَجْهُها:

(Kadın, yüzü kızarmış bir halde şöyle cevap verdi:)

قال الرَّجلُ وقد نَسِي ما حدث:

(Adam, olanları unutmuş bir halde dedi ki:)

4. **Eylemin nasıl olduğunu başında bir بِ ya da فِي harf-i ceri bulunmak suretiyle açıklayan bir mastar biçiminde gelebilir**. Bu durumda da irâbı câr-mecrûr olarak mahallen mansûbdur. Örnekler:

حَاوَلْنَا أَنْ نُقْنِعَهُ بِصُعُوبَةٍ.	(Onu güçlükle ikna ettik.)
أَنْجَزَ أَعْمَالَهُ فِي مُدَّةٍ قَصِيرَةٍ بِسُهُولَةٍ.	(Kısa bir sürede işlerini kolaylıkla bitirdi.)
يَجِبُ أَنْ نُعَبِّرَ عَنْ آرَائِنَا وَعَوَاطِفِنَا بِصَرَاحَةٍ.	(Görüş ve duygularımızı açıkça ifade etmeliyiz.)
عَلَيْكَ أَنْ تُعَامِلَهُ بِمُجَامَلَةٍ.	(Ona, gönlünü okşayarak muamele etmelisin.)

5. **Mastar olarak gelebilir**. Bu durumda yine belirsiz ve mansûb durumda olmalıdır. Örnekler:

﴿الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ.﴾
(Mallarını gece ve gündüz, gizlice ve açıkça infak edenler yok mu, işte onların Rableri katında ecir ve mükâfatları vardır; onlara herhangi bir korku yoktur, onlar hiçbir zaman mahzun da olmazlar. *Bakara Sûresi*, 274)

﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ.﴾
(Sonra, duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne: 'İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin' dedi. İkisi de: 'İsteyerek geldik' dediler. *Fussilet Sûresi*, 11)

وَقَّعْتُ عَلَى الْأَوْرَاقِ نِيَابَةً عَنِ الْمُدِيرِ.

(Müdürün yerine evrakları imzaladım.)

Sâhibu'l-Hâl

Sâhibu'l-hâl, cümle içinde hâli, durumu nitelenen isimdir. Marife olup cümle içinde fâil, nâibu'l-fâil ya da mef'ûl durumunda gelebilir. Mahzûf (zikredilmeyip düşürülmüş) da olabilir. Hâl ile sâhibu'l-hâl arasında sayı ve cinsiyet bakımından uyum olmalıdır. Örnekler:

اِسْتَقْبَلَ الرَّجُلُ وَزَوْجَتُهُ ضُيُوفَهُما بَاسِمَيْنِ.	(Adam ve eşi, misafirleri güler yüzle karşıladılar.)
رَجَعَ الْجُنُودُ مِنَ الْغَزْوِ مُنْتَصِرِينَ.	(Askerler savaştan üstün gelmiş bir şekilde döndüler.)
شَاهَدْتُ الطِّفْلَةَ بَاكِيَةً.	(Kız çocuğunu ağlarken gördüm.)
أَلْفَيْتُ هِنْداً وَلَيْلَى جَائِعَتَيْنِ.	(Hind ve Leylâ'yı aç bir halde buldum.)

Hal Cümlesinin İ'râbı:

1. جَاءَ الرَّجُلُ مُسْرِعاً. (Adam acele ederek geldi.)

جَاءَ : Mâzi fiil, 3. tekil şahıs, eril.

الرَّجُلُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme, sâhibu'l-hâl.

مُسْرِعاً : Hâl, nekira, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

2. يُشْرَبُ الشّايُ ساخِنًا. (Çay sıcak içilir.)

يُشْربُ	: Mechûl muzâri fiil, 3.tekil şahıs, eril.
الشّايُ	: Nâibu'l-fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme, sâhibu'l-hâl.
ساخِنًا	: Hâl, nekira, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

3. هَرَبَ السَّجِينُ وَالحُرَّاسُ نَائِمُونَ. (Mahkum, gardiyanlar uyurken kaçtı.)

هَرَبَ	: Mâzi fiil, 3. tekil şahıs, eril.
السَّجِينُ	: Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.
و	: Vâvu'l-hâliyye
اَلحُرَّاسُ	: Mubteda, merfû, ref alâmeti sondaki damme.
نَائِمُونَ	: Haber, merfû, ref alâmeti vâv (و) çünkü cem' muzekker sâlim (düzenli eril çoğul).
الحُرَّاسُ نَائِمُونَ	: Hâl cümlesi, mahallen mansûb.

4. عَادَ الطالِبانِ إلى المدرسةِ وهُما مَسْروراِن. (İki öğrenci okula mutlu olarak döndüler.)

عَادَ	: Mâzi fiil, 3. tekil şahıs, eril.
الطالِبانِ	: Fâil, merfû, ref alâmeti elif (ا), çünkü ikil, sâhibu'l-hâl.
إلى	: Harf-i cer
المدرسةِ	: Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.
و	: Vâvu'l-hâliyye
هُما	: Mubteda, mahallen merfû çünkü zamir.
مَسْروراِن	: Haber, merfû, ref alâmeti elif (ا) çünkü ikil.
هُما مَسْروراِن	: Hâl cümlesi, mahallen mansûb.

5. قَطَفْتُ الثَّمَرَةَ وَهِيَ لَمْ تَنْضَجْ. (Meyveyi henüz olgunlaşmadan kopardım.)

قَطَفْتُ	: Mâzî fiil, fâili merfû muttasıl zamir (bitişik özne zamiri) olan tâu'l-muteharrike.
الثَّمَرَةَ	: Mef'ûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, sâhibu'l-hâl.
وَ	: Vâvu'l-hâliyye
هِيَ	: Mubteda, mahallen merfû (çünkü zamirdir, mebnîdir)
لَمْ	: Cezm edatı
تَنْضَجْ	: Muzâri fiil, (لَمْ)'den dolayı meczûm, cezm alâmeti sondaki sükûn.
هِيَ لَمْ تَنْضَجْ	: Hâl cümlesi, mahallen mansûb.

6. جاءَ الرَّجُلُ يحمِلُ الحقائِبَ. (Adam çantaları taşıyarak geldi.)

جاءَ : Mâzî fiil, 3. tekil şahıs, eril.
الرَّجُلُ : Fâil merfû, ref alâmeti sondaki damme, sâhibu'l-hâl.
يَحْمِلُ : Muzâri fiil, fâili gizli zamir olan (هو).
الحَقائِبَ : Mef'ûlun bih mansûb.
يحمِلُ الحقائِبَ : Hâl cümlesi, mahallen mansûb.

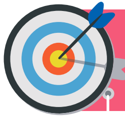
7. فَازَ الفَرِيقُ عَلَى خَصْمِهِ بِصُعُوبةٍ. (Takım rakibini güçlükle yendi.)

فَازَ : Mâzi fiil, 3. tekil şahıs, eril.
الفَرِيقُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme, sâhibu'l-hâl.
عَلَى : Harf-i cer
خَصْمِهِ : (خصم) mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra aynı zamanda muzâf, ـه muzâfun ileyh, mahallen mecrûr.
بِصُعُوبةٍ :(بِـ) harf-icer, (صُعُوبة) mecrûr, câr-mecrûr olarak hâl, mahallen mansûb.

8. يَلْعَبُ الأَطْفالُ بِسُرورٍ. (Çocuklar sevinç içinde oynuyorlar.)

يَلْعَبُ : Muzâri fiil, 3. tekil şahıs, eril.
الأَطْفالُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme, sâhibu'l-hâl.
بِ : Harf-i cer
سُرورٍ : (خصم) mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.
بِسُرورٍ :(بِـ) harf-icer, (سرور) mecrûr, câr-mecrûr olarak hâl, mahallen mansûb.

Öğrenme Çıktısı

2 Arapçada "hâl"in kaç türlü yapıldığını öğrenme, sâhibu'l-hâl kavramını tanıma ve hâl cümleleri kurabilme

Araştır/ Tekrarla 2

Arapçada hâl kaç şekilde yapılır? Örnekleri inceleyiniz ve tekrarlayınız.
وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ.
cümlesinin i'râbını yapınız.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Yâsîn Sûresi" 78, "Bakara Sûresi" 238, "İsrâ Sûresi" 61, "Bakara Sûresi" 216. âyet-i kerimelerinde geçen hâl örneklerini/cümlelerini tespit ediniz.

Anlat/ Paylaş

Bildiğiniz kelimeleri kullanarak arkadaşlarınızla birlikte hâl cümleleri oluşturmaya çalışınız.